

VÝVOJ SOCIÁLNÍCH AKTIVIT V ORGANIZACÍCH ZPoK

E. Němcová

NĚMCOVÁ, E. (Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Praha): *Vývoj sociálních aktivit v organizacích ZPoK*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 23, 1987 (1) : 11-27.

Vyhodnocení finančního zabezpečení sociálního rozvoje v organizacích ZPoK a ve vybraných resortech a odvětvích národního hospodářství za 7. pětiletku ukázalo nejen vývoj podnikové společenské spotřeby jako celku, ale zároveň rozvoj podnikových sociálních aktivit, který neobjektivněji charakterizují prostředky, které byly na jednotlivé okruhy podniky zajišťovaných sociálních činností a služeb použity v rámci podnikové společenské spotřeby. Ukázalo se, že některé specifické znaky zejména zemědělských podniků způsobily, že vývoj jednotlivých sociálních aktivit v organizacích ZPoK probíhal vzhledem k ostatním výrobním odvětvím národního hospodářství odlišně, zejména pokud jde o pořadí řešených prioritních úkolů a intenzitu růstu prostředků na ně vynakládaných.

sociální rozvoj; finanční zabezpečení sociálních činností; struktura podnikové společenské spotřeby; srovnání s ostatními resorty

Souhrn prostředků, které společnost rozděluje prostřednictvím organizací jejich zaměstnancům (v JZD členům), popř. jejich rodinným příslušníkům a bývalým pracovníkům — důchodcům bez ekvivalentu, tj. mimo odměnu za práci, představují podnikovou společenskou spotřebu. Tyto prostředky slouží k uspokojování potřeb zaměstnanců nebo členů organizací v peněžní formě nebo ve formě bezplatně poskytovaných služeb a hmotných statků. Rozdělování se děje podle sociálních a ekonomických hledisek, ale v řadě případů by se nemělo ztrácet ani hledisko zásluhovosti.

Výdaje na podnikovou společenskou spotřebu (PSS) přesahují rozsah nákladů nezbytných na zajištění výrobní nebo jiné činnosti organizace, působí však na větší spokojenost pracovníků v podniku, která se promítá do jejich postojů k práci a k jejich uplatnění v podniku.

Hlavními zdroji PSS v neinvestiční oblasti, které zároveň soustavně sleduje ekonomicko-statistická evidence, jsou prostředky čerpané z fondu kulturních a sociálních potřeb (FKSP) a provozní prostředky (neinvestiční náklady) organizací.

Použití jmenovaných prostředků v rámci PSS vzrostlo mezi rokem 1981 a 1985 v celém zemědělsko-potravinářském komplexu (ZPoK) v ČSSR o 62 %, z toho v potravinářském průmyslu o 50 % a v zemědělství o 64 %. Tento růst postupoval rychleji v ČSR (ZPoK o 68 %, potravinářský průmysl o 51 % a zemědělství o 71 %) než v SSR (ZPoK o 49 %, potravinářský průmysl o 46 % a zemědělství o 50 %). Ze dvou sledovaných složek PSS daleko rychleji narůstal podíl nákladů organizací než prostředků FKSP, takže jejich zastoupení v prostředcích použitých na PSS,

kteřé činilo v roce 1981 v ZPoK ČSSR 52,7 %, kleslo na konci pětiletky na 42,1 %. Tím se ZPoK přiblížil ostatním odvětvím a resortům národního hospodářství (NH), kde podíl z čerpání FKSP byl nižší (zhruba 30 %) a převahu měly provozní prostředky organizací, jejichž podíl se většinou v průběhu 7. pětiletky ještě poněkud zvýšil.

Mezi sledovanými resorty a odvětvími NH a ZPoK nebylo významných rozdílů v objemu čerpaných prostředků FKSP, které se v rámci ČSSR pohybovaly v roce 1985 mezi 1050 Kčs až 1350 Kčs v přepočtu na 1 pracovníka (s výjimkou resortu paliv a energetiky — 1606 Kčs). Čerpání FKSP v ZPoK (1267 Kčs na 1 pracovníka) představovalo tedy mírně nadprůměrný výsledek.

Rozdílly byly ale v rozsahu použitých neinvestičních nákladů organizací, který u sledovaných odvětví a resortů NH v roce 1985 v ČSSR kolísal mezi 1313 Kčs (lesnictví) až 4780 Kčs na 1 pracovníka (resort paliv a energetiky). V zemědělství rozsah použitých provozních prostředků na 1 pracovníka v ČSSR v roce 1985 činil 1683 Kčs, v potravinářském průmyslu 2058 Kčs. Je to právě rozsah použitých provozních prostředků, ve kterém se liší organizace jednotlivých odvětví a resortů NH a který způsobuje rozdíly v objemu použitých prostředků na PSS.

Tempo růstu prostředků PSS použitých na sociální rozvoj v průběhu 7. pětiletky v ZPoK a zejména v zemědělství nemělo obdobu v žádném jiném ze sledovaných výrobních odvětví a resortů NH. Zatímco v těchto odvětvích a resortech činila v průměru relace rozsahu PSS mezi rokem 1986 a 1981 v ČSSR 127 (ČSR 130, SSR 118), v ZPoK to bylo 162 (ČSR 168, SSR 149). Přes tento rychlý růst rozsahu PSS v ZPoK však nedošlo na konci 7. pětiletky vzhledem k nízkému výchozímu stavu k vyrovnání s jinými výrobními odvětvími a resorty NH, i když u nich tempo růstu PSS bylo nižší. V ZPoK činil rozsah PSS na 1 pracovníka v roce 1985 v ČSSR z rozsahu PSS použitého ve sledovaných odvětvích NH 69 %.

Obdobně organizace v zemědělství nedosáhly přes rychlejší růst PSS v průběhu 7. pětiletky úrovně dosahované v potravinářském průmyslu v přepočtu na 1 pracovníka.

V posledním roce 7. pětiletky připadal na 1 pracovníka rozsah prostředků použitý na PSS (v Kčs):

	ČSR	SSR	ČSSR
v ZPoK celkem	3384	2379	3007
v potravinářském průmyslu	3255	2979	3157
v zemědělství	3408	2280	2980
ve státních statcích	3596	2129	3196
v JZD	3712	2263	3118
ve vybraných odvětvích a resortech NH			
(vážený průměr)	4370	4399	4377

V souvislosti s uvedenými skutečnostmi se prosazují následující otázky, které se pokusíme zodpovědět:

— Jaké jsou příčiny stále přetrvávajícího rozdílu v úrovni zabezpečování podnikové společenské spotřeby mezi organizacemi ZPoK a ostatními výrobními odvětvími a resorty NH?

— Jak probíhal vývoj jednotlivých sociálních činností v průběhu 7. pětiletky v ZPoK a čím se lišil od vývoje v ostatním NH, reprezentovaným vybranými výrobními odvětvími?

— Jak byly v ZPoK využity prostředky, o které vzrostla PSS mezi rokem 1981 a 1985?

POUŽITÝ POSTUP

Hodnocení zabezpečení sociálního rozvoje a jednotlivých okruhů sociálních činností vychází ze zpracování statistických údajů z výkazů Úč 3A-02 a Úč 9A-01, které v absolutních hodnotách zpracovává FSÚ v územně organizačním a odvětvovém členění. Tyto podklady zahrnují celé národní hospodářství a umožňují provádět srovnání mezi jednotlivými typy zemědělských organizací, mezi hlavními odvětvími resortu a mezi resortem zemědělství a výživy a ostatními odvětvími a resorty NH. Z těch sledujeme v časových řadách tyto: elektrotechnický průmysl, hutnictví a těžké strojírenství, všeobecné strojírenství, paliva a energetiku, lehký průmysl, stavebnictví, lesnictví a celý ZPoK, diferencovaný podle jednotlivých typů organizací. Z vybraných výrobních odvětví a resortů NH byl na základě zastoupeného průměrného evidenčního počtu pracovníků vypočítán vážený průměr dosažované úrovně rozsahu zabezpečení sociálního rozvoje z prostředků neinvestičního charakteru.

Z důvodů srovnatelnosti získaných výsledků provádíme u všech zjištění jejich přepočít na 1 pracovníka z průměrného evidenčního počtu pracovníků. Tuto měrnou jednotku označujeme zkratkou 1 p. p.

VÝVOJ STRUKTURY PODNIKOVÉ SPOLEČENSKÉ SPOTŘEBY V ZPoK V POROVNÁNÍ S VÝVOJEM V JINÝCH VÝROBNÍCH ODVĚTVÍCH A RESORTECH NH

V rámci celého ZPoK došlo v průběhu let 1981—1985 v ČSSR k nejvýraznějšímu zvýšení prostředků u závodního stravování (ZS), a to na dvojnásobek.

Zvyšování prostředků na ZS bylo převažující tendencí ve všech typech organizací ZPoK, kde tyto prostředky narůstaly absolutně (na 1 p. p.) a ve většině zemědělských podniků i relativně vzhledem k podílu ve struktuře PSS. Ve všech případech šlo o růst provozních prostředků organizací, které se v ČSSR v ZPoK zvýšily o 180 %, kdežto objem příspěvků z FKSP klesal absolutně i relativně (v ZPoK se snížil o 16 %), což svědčí o respektování úpravy směrnic o hospodaření s FKSP.

V ZPoK stálo ZS rozsahem vynaložených prostředků PSS na 1. místě zajišťovaných sociálních činností. Na 1 p. p. v roce 1985 v ČSSR připadalo 885 Kčs (ČSR 1145 Kčs, SSR 451 Kčs), tj. 29,4 % ve struktuře PSS (ČSR 33,8 %, SSR 19,0 %). Takový výsledek vývoje platil především pro zemědělství, kde na 1 p. p. připadalo v ČSSR 948 Kčs (ČSR 1238 Kčs, SSR 460 Kčs), ne však již v potravinářském průmyslu, kde rozsahem prostředků z PSS bylo ZS až na 3. místě a v ČSSR zde připadalo na 1 p. p. 536 Kčs (ČSR 612 Kčs, SSR 398 Kčs).

Rozvoj ZS sledovaný podle rozsahu prostředků, které na ně byly vynaloženy, neprobíhal mezi typy organizací ZPoK ani v obou republikách stejným tempem. I když i na Slovensku bylo závodní stravování na 1. místě ze zajišťovaných sociálních činností v ZPoK, v zemědělství (v JZD a ve státních statcích) částky na ně vynakládané byly nižší než v ČSR, stejně podíl z prostředků PSS, a zejména nižší bylo tempo růstu použitých prostředků. Naopak v ČSR větší část prostředků, o které se zvýšila PSS mezi roky 1981 a 1985, připadala na rozšiřování provozu ZS v naprosté většině zemědělských organizací. Nejmarkantnější byl tento vývoj ve státních statcích a zejména v družstvech ČSR (zvýšení prostředků o 149 %). Celkově se prostředky na ZS v rámci ZPoK zvýšily v ČSR o 630 Kčs a v SSR o 131 Kčs na 1 p. p.

Zabezpečování provozu ZS v celém ZPoK podle rozsahu vynaložených prostředků stálo na 1. místě v JZD, ve státních statcích a v ostatních

státních zemědělských organizacích. Zatímco v JZD a ve státních statcích připadalo na ZS z celkové PSS více než 30 %, ve většině ostatních typů organizací kolísal tento podíl mezi 11 až 20 %. Na druhém místě vzhledem k objemu použitých prostředků PSS stálo ZS v ČSSR v SZP (ACHP a SZP se zemědělskou výrobou), na třetím místě v organizacích potravinářského průmyslu a zemědělského zásobování a nákupu, na čtvrtém místě v organizacích zemědělských služeb a v SZP s nezemědělskou činností.

V jiných odvětvích NH se proti ZPoK (a zejména proti zemědělství) vydávalo podstatně méně prostředků na zajišťování závodního stravování. Částky na 1 p. p. kolísaly mezi 500 až 800 Kčs. To představuje značný rozdíl ani ne vzhledem k ZPoK, ale vzhledem k zemědělství a zejména k JZD (1985 — ČSSR 1152 Kčs na 1 p. p.). Příčiny tohoto stavu souvisejí s poměrně vysokým stupněm zapojení zemědělských pracovníků (zvl. v ČSR) do ZS. V podmínkách JZD dovolují směrnice poskytovat za sníženou cenu (s příspěvkem organizace), popř. bezplatně hlavní jídla ve zvláště odůvodněných sociálních případech i důchodcům — členům a členům se změněnou pracovní schopností, popř. dalším skupinám nepracujících členů. Rovněž příspěvek poskytovaný z FKSP byl v družstvech na 1 hlavní jídlo dvojnásobný proti státním organizacím. Konečně cenu 1 hlavního jídla v zemědělství zvyšuje i rozvoz jídel na jednotlivá pracoviště.

Druhým nejvíce finančně zabezpečeným okruhem sociálních aktivit byla v organizacích ZPoK rekreace pracovníků a jejich rodinných příslušníků. V průběhu 7. pětiletky došlo v ZPoK v ČSSR ke zvýšení prostředků na rekreaci o 57 % (ČSR o 60 %, SSR o 53 %), ale vzhledem k celkovému nárůstu prostředků PSS zůstal podíl prostředků vynaložených na rekreaci relativně na přibližně stejné úrovni (1985 — ČSSR 15,8 %, ČSR 14,8 %, SSR 18,1 %).

Rekreace pracovníků byla převážně uhrazována z příspěvků z FKSP (75 %), náklady organizací byly využívány méně (25 %). Přitom oba tyto zdroje v průběhu pětiletky narůstaly stejným tempem.

Z celkových prostředků vynaložených na rekreaci pracovníků ZPoK připadalo v roce 1985 na provoz a údržbu autobusů 1 %, na vybavení a provoz rekreačních zařízení 44,9 %, na dopravné na rekreaci 9,5 %, na příspěvek na poukazy výběrové rekreace tuzemské 9,3 %, zahraniční 22,4 % a na příspěvek na dětskou rekreaci 12,9 %.

V organizacích ZPoK činily výdaje v roce 1985 v ČSSR na rekreační činnost 474 Kčs na 1 p. p. (ČSR 500 Kčs, SSR 451 Kčs), tj. 15,8 % z celkových prostředků PSS. V potravinářském průmyslu připadala na 1 p. p. vyšší částka — 555 Kčs (ČSR 619 Kčs, SSR 441 Kčs), naopak v zemědělství nižší — 460 Kčs (ČSR 474 Kčs, SSR 431 Kčs).

Relativní zvýšení prostředků použitých na rekreaci převyšující stupeň růstu PSS se v průběhu 7. pětiletky projevilo v ČSSR u organizací zemědělského zásobování a nákupu, v ČSR v potravinářském průmyslu a v obou typech výrobních SZP, v SSR u ostatních státních zemědělských organizací a organizací zemědělských služeb.

V rámci ZPoK vynakládaly v ČSSR na rekreaci pracovníků nejvíce prostředků organizace potravinářského průmyslu a ze zemědělských organizací SZP s nezemědělskou činností (485 Kčs na 1 p. p.). Přitom v zemědělských organizacích bylo rozpětí prostředků poskytovaných na

rekreaci v jednotlivých typech organizací mnohem užíší než u ZS a pohybovalo se v ČSSR v roce 1985 od 412 Kčs do 485 Kčs.

Podle rozsahu prostředků vynaložených z PSS stála rekreace na 1. místě mezi zabezpečovanými sociálními činnostmi v ČSSR v organizacích ZZN, SZP-ACHP a SZP se zemědělskou výrobou, na 2. místě v potravinářském průmyslu, v ostatních státních zemědělských organizacích, v organizacích zemědělských služeb, v JZD a v SZP s nezemědělskou činností, na 3. místě ve státních statcích.

Značně více prostředků než v ZPoK bylo vynaloženo na rekreaci pracovníků v ostatních výrobních odvětvích NH, použitá částka se pohybovala od 400 do 800 Kčs (v resortu paliv a energetiky 978 Kčs) na 1 p. p.

Převaha prostředků i zde byla využívána z FKSP, ale zhruba jedna pětina až jedna třetina byla použita na investice do rekreačních zařízení, zatímco v zemědělství tato část FKSP v roce 1985 činila 9 %, v potravinářském průmyslu 30 %. Provozní prostředky zabezpečují v odvětvích NH přibližně čtvrtinu až třetinu výdajů na rekreaci. Jsou to náklady, kterými je převážně zajišťován provoz vlastních nebo sdružených rekreačních zařízení. Jde zde o oblast, v níž zejména zemědělské organizace s omezenější koncentrací výroby a nižšími počty pracovníků nemohou konkurovat ve výstavbě a udržování rekreačních zařízení ani v nákladech na další formy rekreace, zvl. zahraniční, velkým průmyslovým podnikům.

Z hlediska podílu na PSS stály v ZPoK na třetím místě mezi zajišťovanými podnikovými sociálními činnostmi prostředky poskytované na půjčky pracovníkům na bytové účely, jejichž zdrojem je FKSP. Relativně se zastoupení podílu půjček ve struktuře PSS v ČSSR v průběhu pětiletky nezměnilo (ZPoK 8,2 %), absolutně vzrostly o 60 %. Vyšší než tento průměrný růst použitých prostředků na půjčky se projevila v zemědělství SSR, a to zejména v JZD, státních statcích, SZP-ACHP a SZP se zemědělskou výrobou.

V roce 1985 činila v organizacích ZPoK částka určená na půjčky na 1 p. p. v ČSSR 246 Kčs (ČSR 239 Kčs, SSR 258 Kčs), v zemědělství byl rozsah půjček nižší — v ČSSR na 1 p. p. 233 Kčs (ČSR 236 Kčs, SSR 226 Kčs) — než v potravinářském průmyslu v ČSSR 321 Kčs (ČSR 252 Kčs, SSR 446 Kčs).

V rámci ZPoK připadalo z úhrnu půjček pracujícím 51,6 % na půjčky na bytové účely, 48,0 % na půjčky na nábytek, a 0,4 % na úhradu úroků.

Kromě zemědělských družstev, kde byly částky vynaložené na půjčky nejnižší (1985 — ČSSR 164 Kčs na 1 p. p.), pohybovaly se ve státních organizacích v ČSSR v rozsahu 300—400 Kčs na 1 p. p., na Slovensku byly podstatně vyšší (o 2 až 10 % z prostředků PSS) než v ČSR.

Rozsah prostředků na půjčky pracovníkům byl v organizacích ZPoK přibližně stejný jako v jiných odvětvích NH, kde částka vynakládaná na půjčky v přepočtu na 1 p. p. kolísala mezi 200 až 400 Kčs (pouze v lesnictví dosahovala 544 Kčs na 1 p. p.).

Čtvrtou oblastí podle rozsahu prostředků poskytovaných z PSS byla příprava mládeže na dělnická povolání, kde zdrojem úhrady jsou náklady organizací. V ZPoK v roce 1985 v ČSSR připadalo na přípravu mládeže na povolání na 1 p. p. 247 Kčs (ČSR 273 Kčs, SSR 204 Kčs), v rámci struktury PSS 8,2 %, což představuje nepatrné relativní snížení proti roku 1981 (8,8 %), absolutně však došlo ke zvýšení prostředků o 51 %. Rychlejší relativní růst prostředků na tuto oblast

I. Vývoj zabezpečení jednotlivých sociálních činností z podnikové společenské spotřeby v přepočtu na 1 pracovníka z prům. evidenčního počtu v KČS — The development of enterprise social consumption in the organizations of the agri-food complex and in 1981 and 1985 in conversion per one average worker (in KČS)

Rozsah prostředků PSS na 1 p. p. v KČS	ZPoK			
	ČSR		SSR	
	1981	1985	1981	1985
do 25	ZdrP	ZdrP	ZdrP	
26 — 50	TVSČ	TVSČ	TVSČ PřškZ	ZdrP
51 — 100	KSZČ VVD NStab PřškZ	KSZČ	KSZČ VVD NStab SocV	KSZČ VVD TVSČ SocV PřškZ
101 — 150	PoLVČ SocV	VVD SocV	PoLVČ PřipM	PoLVČ NStab
151 — 200	PřipM Půjč.	PoLVČ NStab PřškZ	Půjč. Ost.	
201 — 300	Ost.	PřipM Půjč.	Rekr.	PřipM Půjč.
301 — 400	Rekr.	Ost.	ZS	Ost.
401 — 500		Rekr.		Rekr. ZS
501 — 600	ZS			
601 — 700				
701 — 800				
801 — 900				
1101 — 1200		ZS		
1201 — 1300				

Pramen: FSÚ — Zpracování výkazů Úč 3A-02 a Úč 9A-01

PoLVČ — politicko-výchovná činnost
KSZČ — kulturně společenská a zájmová činnost
VVD — výchova a vzdělávání dospělých

PřipM — příprava mládeže na povolání
NStab — nábor a stabilizace pracovníků
Půjč. — půjčky pracovníkům

třeby (PSS) v ZPoK a některých typech organizací v ČSR a SSR v letech 1981
 velopment of the financial means expended on different social activities within
 in some other types of organizations in the Czech and Slovak Socialist Republics

Potravinářský průmysl				Zemědělství			
ČSR		SSR		ČSR		SSR	
1981	1985	1981	1985	1981	1985	1981	1985
ZdrP SocV	ZdrP SocV KSZČ	NStab TVSČ SocV	NStab SocV	ZdrP	ZdrP	ZdrP	
KSZČ NStab TVSČ	NStab TVSČ	KSZČ ZdrP PřškZ	KSZČ ZdrP TVSČ	TVSČ		TVSČ PřškZ	ZdrP
VVD	VVD	VVD	VVD	KSZČ VVD NStab PřškZ	KSZČ TVSČ	KSZČ VVD PřipM SocV	KSZČ VVD PřipM TVSČ SocV PřškZ
PřškZ	PřškZ	PoLVČ	PřškZ	PoLVČ PřipM Půjč. SocV	VVD SocV	PoLVČ NStab Půjč.	PoLVČ
PoLVČ Ost.	PoLVČ	Ost.	PoLVČ		PřipM NStab PřškZ	Ost.	NStab
Půjč.	Půjč.	ZS		Ost.	PoLVČ Půjč.	Rekr.	Půjč.
Rekr.		Půjč. Rekr.	ZS Ost.	Rekr.	Ost.	ZS	Ost.
PřipM ZS	Ost.		Půjč. Rekr.		Rekr.		ZS Rekr.
		PřipM		ZS			
	ZS Rekr.						
	PřipM						
			PřipM				
					ZS		

ZdrP — zrdavotní péče
 ZS — závodní stravování
 Rekr. — rekreace
 TVSČ — tělovýchovná a sportovní činnost

SocV — sociální výpomoci
 PřškZ — předškolní zařízení
 Ost. — ostatní výdaje na sociální práci

II. Vývoj zabezpečení jednotlivých sociálních činností z PSS v ZPoK a v některých typech organizací v ČSR a SSR v letech 1981 a 1985 v přepočtu na 1 pracovníka z prům. evidenčního počtu v Kčs — The development of the financial means expended on different social activities within enterprise social consumption in the organizations of the agri-food complex and in some other types of organizations in the Czech and Slovak Socialist Republics in 1981 and 1985 in conversion per one average worker (in Kčs)

Rozsah prostředků PSS na 1 p. p. v Kčs	Jednotná zemědělská družstva				Státní statky			
	ČSR		SSR		ČSR		SSR	
	1981	1985	1981	1985	1981	1985	1981	1985
do 25	ZdrP	ZdrP	PřípM ZdrP		ZdrP TVSČ SocV	ZdrP SocV	ZdrP SocV	ZdrP SocV
26 — 50	PřípM TVSČ		VVD Půjč. PřškZ	PřípM ZdrP	KSZČ	KSZČ TVSČ	VVD KSZČ TVSČ PřškZ	
51 — 100	KSZČ VVD NStab Půjč.	VVD PřípM NStab TVSČ	PoLVČ KSZČ TVSČ	VVD TVSČ PřškZ	VVD PřškZ	VVD		KSZČ VVD TVSČ PřškZ
101 — 150	PoLVČ PřškZ	KSZČ	NStab SocV	PoLVČ KSZČ NStab Půjč. SocV	PoLVČ PřípM		PoLVČ NStab Ost.	PoLVČ PřípM
151 — 200		Půjč. PřškZ			NStab Půjč. Ost.	PoLVČ PřškZ	PřípM Půjč. Rekr.	
201 — 300	Rekr. SocV Ost.	PoLVČ SocV	Ost.		Rekr.	PřípM Půjč. Ost.		NStab Rekr. Ost.
301 — 400		Ost.	ZS Rekr.	Ost.			ZS	Půjč.
401 — 500		Rekr.		ZS Rekr.				ZS
501 — 600					ZS	Rekr.		
601 — 700	ZS							
1101 — 1200						ZS		
1601 — 1700		ZS						

Pramen: FSÚ — Zpracování výkazů Úč 3A-02 a Úč 9A-01

III. Přehled zabezpečení jednotlivých sociálních činností z PSS ve vybraných výrobních resortech a odvětvích národního hospodářství a v ZPoK v ČSSR v roce 1985 v přepočtu na 1 pracovníka z prům. evidenčního počtu v Kčs — A survey of the financial means expended on different social activities within enterprise social consumption in selected production sectors and branches of the national economy and in the agri-food complex of Czechoslovakia in 1985 in conversion per one average worker (in Czechoslovak crowns, Kčs)

Rozsah prostředků PSS na 1 p. p. v Kčs	Elektro-techn. průmysl	Hutnictví a těž. strojírenství	Všeobecné strojírenství	Paliva a energetika	Lehký průmysl	Stavebnictví	Lesnictví	ZPoK
do 50	ZdrP SocV	SocV	SocV	SocV	SocV	SocV ZdrP	KSZČ NStab TVSČ SocV	ZdrP
51 — 100	NStab TVSČ		NStab ZdrP TVSČ	TVSČ	VVD ZdrP TVSČ	KSZČ TVSČ PřškZ	ZdrP PřškZ	KSZČ SocV VVD TVSČ
101 — 150	KSZČ	NStab		KSZČ	KSZČ	NStab		NStab PřškZ
151 — 200	PoLVČ VVD	PoLVČ KSZČ ZdrP TVSČ	PoLVČ KSZČ VVD	PoLVČ ZdrP	PoLVČ	PoLVČ	PoLVČ VVD PřipM	PoLVČ
201 — 300	PřškZ	VVD Půjč. PřškZ	Půjč.	PřškZ	NStab Půjč. Ost.	VVD		PřipM Půjč.
301 — 400	Půjč. Ost.	Ost.	PřškZ Ost.	VVD Půjč.	PřškZ	Půjč. Ost.	ZS	Ost.
401 — 500					Rekr.			Rekr.
501 — 600	Rekr.		Rekr.	ZS		ZS	Půjč. Rekr. Ost.	
601 — 700	ZS				ZS	Rekr.		
701 — 800		ZS Rekr.	ZS					
801 — 900								ZS
901 — 1000				NStab Rekr. Ost.				
1001 — 1100	PřipM		PřipM		PřipM			
1101 — 1200								
1201 — 1300		PřipM						
1301 — 1400						PřipM		
1401 — 1500								
1501 — 1600				PřipM				

Pramen: FSÚ — Zpracování výkazů Úč 3A-02 a Úč 9A-01

vzhledem k tempu růstu PSS se projevil v ČSSR v potravinářském průmyslu a ve SZP se zemědělskou výrobou, v ČSR dále v organizacích zemědělských služeb, v SSR v SZP s nezemědělskou činností.

Náklady na přípravu mládeže na povolání se liší mezi jednotlivými typy organizací ZPoK podle toho, zda tyto organizace zajišťují přípravu dělnické mládeže a v jakém rozsahu.

Výrazný rozdíl je již mezi zemědělstvím, kde připadalo v ČSSR na přípravu mládeže na dělnická povolání 143 Kčs (ČSR 176 Kčs, SSR 90 Kčs), a potravinářským průmyslem s částkou 823 Kčs v přepočtu na 1 p. p. (ČSR 791 Kčs, SSR 883 Kčs), která se proti roku 1981 zvýšila o 60 %. Tato okolnost souvisí s tím, že hlavní skupina zemědělských podniků — JZD — nezabezpečuje přípravu mládeže na povolání ve vlastních učňovských zařízeních, ale pouze zajišťuje odborný výcvik a pobyt učňů v organizaci. Zcela omezená jsou rovněž učňovská zařízení u dalších skupin výrobních zemědělských podniků, pro které jsou pracovníci připravováni vesměs v učňovských zařízeních STS, odvětví zemědělského stavebnictví a ZZN. To se odrazilo i ve výši nákladů na přípravu mládeže na dělnická povolání.

Mezi zemědělskými organizacemi to byly organizace zemědělských služeb, které vynakládaly na přípravu mládeže na povolání více než ostatní — v roce 1985 to bylo v ČSSR na 1 p. p. 785 Kčs (ČSR 1038 Kčs, SSR 318 Kčs), a dále SZP s nezemědělskou činností včetně melioračních družstev — v ČSSR v roce 1985 činila částka v přepočtu na 1 p. p. 505 Kčs. U ostatních typů zemědělských organizací připadalo v roce 1985 v ČSSR v přepočtu na 1 p. p. na tuto oblast 200—300 Kčs v organizacích ZZN a ve SZP se zemědělskou výrobou, 100—200 Kčs ve státních statcích, v ostatních zemědělských organizacích a v SZP-ACHP. JZD vynakládala na přípravu mládeže méně než 50 Kčs, i když i u nich došlo ke zvýšení částky proti roku 1981 o více než 100 %.

Naproti tomu v organizacích průmyslových odvětví a stavebnictví představují náklady na přípravu mládeže na dělnická povolání největší položku z PSS, její rozsah se na 1 p. p. pohybuje mezi 1000—1400 Kčs, v resortu paliv a energetiky dosahují dokonce 1507 Kčs. Úrovní zemědělství se nejvíce přibližuje lesnictví (193 Kčs na 1 p. p.), kdežto potravinářský průmysl se v tomto směru blíží jiným průmyslovým odvětvím.

Poměrně stálé je vynakládání prostředků na politicko-výchovnou činnost, která svým zastoupením v objemu PSS stojí v ZPoK na pátém místě. Činila v ČSSR v roce 1985 181 Kčs na 1 p. p. (ČSR 200 Kčs, SSR 150 Kčs). Použité prostředky (úhrada jde z čerpání FKSP) vzrostly o 31 %.

Obdobně vyrovnané byly tyto prostředky ve sledovaných odvětvích a resortech NH (150—200 Kčs na 1 p. p.).

Méně vyrovnané bylo v ZPoK využívání prostředků na nábor a stabilizaci pracovníků. Zatímco v rámci celého ZPoK činily tyto prostředky na 1 p. p. v ČSSR v roce 1985 146 Kčs (ČSR 154 Kčs, SSR 132 Kčs) a jejich objem od roku 1981 vzrostl o 68 %, mezi jednotlivými organizacemi ZPoK se projevily v jejich využívání značné rozdíly. V potravinářském průmyslu byly využívány minimálně (ČSSR 23 Kčs na 1 p. p.) proti zemědělství (ČSSR 168 Kčs na 1 p. p.). Přitom u hlavních skupin zemědělských podniků se projevily rozdíly — v JZD bylo jejich použití rovněž nízké (ČSSR 108 Kčs na 1 p. p.), naproti tomu ve státních statcích činilo v roce 1985 533 Kčs na 1 p. p. (ČSR 625 Kčs,

SSR 287 Kčs) a proti roku 1981 vzrostlo o 200 %. Jak v ČSR, tak v SSR stál ve státních statcích růst prostředků na nábor a stabilizaci pracovníků na prvním místě z použití zvýšených prostředků PSS mezi roky 1981 a 1985.

Nižší než 50 Kčs na 1 p. p. byl rozsah použitých prostředků na nábor a stabilizaci pracovníků v roce 1985 v ČSSR v již zmíněném potravinářském průmyslu, v organizacích zemědělských služeb, zemědělského zásobování a nákupu a SZP s nezemědělskou činností, 51—100 Kčs vydávaly na tuto oblast SZP se zemědělskou výrobou, 101—150 Kčs JZD a 151—200 Kčs ostatní státní zemědělské organizace a SZP-ACHP.

Vyšší objem vynaložených prostředků na nábor a stabilizaci pracovníků ve státních statcích odráží podmínky vlastní těmto organizacím, které hospodaří častěji v oblastech výrobně méně příznivých a dosídleneckých. Typický byl enormní vzrůst těchto nákladů v roce 1984 a 1985 u státních statků v ČSR, kde se ve státních statcích, zejména v pohraničních a tzv. pánevích oblastech, do prostředků pro stabilizaci pracovníků sil začaly promítat další nově zavedené stabilizační příspěvky.

Podobně jako v ZPoK odráží i ve sledovaných odvětvích NH rozsah prostředků použitých na nábor a stabilizaci pracovníků do jisté míry poměry v zajištění organizací odpovídajícími počty pracovníků s potřebnou profesně kvalifikační úrovní a zároveň ukazují, nakolik organizace přispívají ke stabilitě pracovníků vytvářenými podmínkami. Většinou rozsah použití těchto prostředků nepřesáhl 300 Kčs na 1 p. p., výjimku tvořil resort paliv a energetiky, kde příspěvky činily 921 Kčs na 1 p. p. Naopak nejnižší byly v lesnictví — pouze 6 Kčs na 1 p. p.

Zajišťování provozu předškolních zařízení se uskutečňuje jak z prostředků FKSP, tak z nákladů organizací. V ZPoK činil podíl z FKSP 4,7 % a provozní prostředky organizací 95,3 %. Provozní prostředky v průběhu pětiletky vzrostly o 92 %, příspěvek z FKSP se naopak snížil.

V resortu zemědělství a výživy tvoří předškolní zařízení takřka výhradně mateřské školy; na jejich provoz přispívaly organizace ZPoK ČSSR v roce 1985 částkou 127 Kčs na 1 p. p. (ČSR 155 Kčs, SSR 81 Kčs), která se proti roku 1981 zvýšila o 81 % — prostředky na provoz předškolních zařízení zaznamenaly v průběhu 7. pětiletky nadprůměrný růst, který se projevil ve větší míře na Slovensku, ale i v českých zemích postupoval rychleji než tempo růstu celé PSS. Prostředky na provoz předškolních zařízení se zvýšily zejména v těch typech organizací, které je začaly zřizovat později, zatímco u těch, které již na začátku pětiletky dosáhly určité úrovně vybavení v tomto směru, dochází k větší vyrovnanosti vynakládaných prostředků.

Provozování předškolních zařízení má z hlediska organizace především funkci stabilizačního faktoru pro pracovnice - matky. To se ukazuje i v rozsahu zabezpečování provozu předškolních zařízení v ZPoK, který úzce souvisí s typem organizace. Organizace s převahou pracovníků mužů věnovaly na tuto oblast podstatně méně prostředků (ZZN, SZP-ACHP, SZP s nezemědělskou činností, organizace zemědělských služeb) než organizace s vyšším zastoupením žen (potravinářský průmysl, státní statky, JZD). V prvním případě šlo o částky do 50 Kčs, ve druhém v rozmezí 130 až 150 Kčs na 1 p. p. U ostatních typů organizací se částky na provoz předškolních zařízení pohybovaly v rozmezí 50—100 Kčs.

Obdobně kolísal rozsah příspěvků na provoz předškolních zařízení

v jednotlivých odvětvích NH v závislosti na podílu žen v počtu zaměstnávaných pracovníků. Nejvíce (téměř 400 Kčs na 1 p. p.) vynakládali na tuto oblast v podnicích lehkého průmyslu, kde pracuje velká část žen. Tomu odpovídala i další odvětví — elektrotechnický průmysl a všeobecné strojírenství kde se částka na 1 p. p. pohybovala kolem 300 Kčs, 200—250 Kčs v resortu paliv a energetiky a hutnictví a těžkého strojírenství. Nejnižší částky (v rozmezí 50—100 Kčs) byly vynaloženy ve stavebnictví a lesnictví.

Dosažená úroveň zabezpečení provozu předškolních zařízení v ZPoK odpovídala rozsahem vynaložených prostředků spíše odvětvím s nižším stupněm zabezpečení této oblasti. Do určité míry je to dáno tím, že zemědělské organizace téměř nezřizují jesle a příspěvky se týkají jen mateřských škol. Rovněž zřizování podnikových mateřských škol je stále méně rozvinuto, více se využívají územní zařízení, která svým rozmístěním více vyhovují rodinám, kde rodiče často pracují na pracovištích různě vzdálených od centra organizace.

Náklady na výchovu a vzdělávání dospělých, hrazené z podnikových provozních prostředků, představovaly u organizací ZPoK v roce 1985 3,3 % ze struktury PSS a činily v ČSSR 99 Kčs na 1 p. p. (ČSR 103 Kčs, SSR 91 Kčs). V průběhu pětiletky vzrostly o 31 %.

Vyšší objem prostředků na tuto oblast vynakládaly organizace, kde práce větší části pracovníků je spojena s podstatně větším obsahem technických prvků, nebo má vůbec technický charakter — šlo o organizace zemědělských služeb, SZP-ACHP a zemědělského zásobování a nákupu. Práce tohoto charakteru vyžaduje, aby si pracovníci, kteří ji vykonávají (většinou s vyšší kvalifikací), neustále rozšiřovali a prohlubovali svoje znalosti a seznamovali se s novými technickými a dalšími inovacemi. To předpokládá využívání řady forem vzdělávání, které umožňují stálý přísun poznatků nezbytných k řešení problémů, se kterými se tyto pracovníci musí vyrovnávat ve své práci. Ukázalo se zároveň, že v organizacích s vyšší úrovní hospodaření dochází k větší snaze zvyšovat odbornou připravenost pracovníků.

Růst nákladů na výchovu a vzdělávání pracovníků souvisí i s růstem nákladové složky ostatních vydání na sociální rozvoj, která je právě určena převážně na zajištění podmínek pro politický, kulturní a zejména odborný růst pracovníků.

Zajišťování výchovy a vzdělávání dospělých v ZPoK dosahovalo obdobného rozsahu jaký byl v organizacích lehkého průmyslu. V ostatních odvětvích NH částka na tuto oblast dosahovala 150—400 Kčs (v tom nejvíce v resortu paliv a energetiky, dále v hutnictví a těžkém strojírenství a ve stavebnictví). I zde se potvrdilo — podobně jako při analýze podmínek v ZPoK — že rozsah použitých prostředků na vzdělávání pracovníků souvisí s jejich kvalifikační úrovní a zároveň s tlakem nároků, které technický rozvoj a společenská potřeba klade na jednotlivá odvětví.

Specifickou oblastí sociálních činností jsou sociální výpomoci, poskytované pracovníkům organizací. Zatímco u ostatních organizací ZPoK i NH jde v přepočtu na 1 p. p. o korunové částky, v JZD se nacházely ve struktuře PSS v roce 1985 na 6. místě (ČSSR 145 Kčs, ČSR 190 Kčs, SSR 80 Kčs). Jde zde převážně o vyplácení trvalých a pravidelných příspěvků k důchodům členů — důchodců. V rámci ZPoK stojí

vlivem JZD sociální výpomoci v přepočtu na 1 p. p. na 9. místě z rozsahu použitých prostředků PSS.

V průběhu pětiletky dochází k pravidelnému a stálému poklesu částek vynaložených na sociální výpomoci, jejich rozsah v ČSSR v roce 1985 činil 86 % z rozsahu v roce 1981.

Objem těchto částek v přepočtu na 1 p. p. souvisí v JZD jednak s počtem příspěvků vyplácených k důchodům a rovněž s ekonomickou úrovní JZD.

Mezi další sociální aktivity uskutečňované v rámci podnikových sociálních služeb patří ty, kterým organizace ZPoK v roce 1985 v ČSSR věnovaly v přepočtu prostředků PSS na 1 p. p. méně než 100 Kčs.

Jednalo se o zajišťování kulturně společenské a zájmové činnosti (na její úhradě se podílejí oba zdroje — FKSP i náklady), na kterou v rámci resortu zemědělství a výživy ČSSR připadalo 77 Kčs na 1 p. p.

Více prostředků z organizací ZPoK vynakládala pouze JZD (ČSSR v roce 1985 115 Kčs na 1 p. p.), podstatně méně prostředků na kulturně společenskou a zájmovou činnost věnovali ve státních statcích (ČSSR v roce 1985 46 Kčs na 1 p. p.) a ještě méně v organizacích potravinářského průmyslu (ČSSR v roce 1985 26 Kčs na 1 p. p.).

Tyto prostředky v žádném ze sledovaných dalších odvětví NH nepřesáhly 200 Kčs na 1 p. p., nejčastěji byly zastoupeny v rozmezí 100 až 150 Kčs, tedy v průměru byly o něco vyšší než v ZPoK.

Na tělovýchovnou a sportovní činnost věnovaly organizace ZPoK z prostředků FKSP a z provozních prostředků v ČSSR v roce 1985 55 Kčs na 1 p. p. Vývoj výdajů v ZPoK na zabezpečení této sociální činnosti odpovídal vývoji celkové PSS. Ve státních organizacích ZPoK však nárůst prostředků probíhal rychleji než růst PSS, naopak v družstvech pomaleji. Všeobecně se ukazuje, že slovenské zemědělské organizace podporují tuto činnost více než české.

V ostatních odvětvích NH se zabezpečení tělovýchovné a sportovní činnosti pohybovalo převážně mezi 50—100 Kčs na 1 p. p., nejnižší bylo v lesnictví (27 Kčs), nejvyšší v hutnictví a těžkém strojírenství (165 Kčs na 1 p. p.).

Zcela na posledním místě mezi uskutečňovanými sociálními aktivitami v ZPoK v roce 1985 stála vydání PSS na zdravotní péči o pracovníky (ČSSR 23 Kčs na 1 p. p.), a to zejména v zemědělství (ČSSR 20 Kčs na 1 p. p.), v potravinářském průmyslu rozsahem podílu na PSS byla na 9. místě (ČSSR 32 Kčs na 1 p. p.). Ve státních statcích vynakládané částky (ČSSR 13 Kčs na 1 p. p.) byly nižší než v JZD (ČSSR 24 Kčs na 1 p. p.). Slovenské organizace ZPoK — v potravinářském průmyslu i v zemědělství — vydávaly na zdravotní péči více (ZPoK SSR 34 Kčs) než české (ZPoK ČR 15 Kčs).

Ve všech sledovaných odvětvích NH vydávaly organizace více prostředků na zdravotní péči než v ZPoK, jejich rozsah kolísal od 41 Kčs do 221 Kčs na 1 p. p. a byl v jednotlivých resortech a odvětvích ovlivněn souvislostí mezi převažujícím charakterem práce a možnostmi úrazů a nemocí z povolání, ale zejména úrovní těchto odvětví v zabezpečování celkové sociální péče. Nejvíce prostředků na zdravotní péči poskytovali v resortu paliv a energetiky a v hutnictví a těžkém strojírenství, nejméně — kromě ZPoK — v elektrotechnickém průmyslu a ve stavebnictví.

V organizacích ZPoK nejde jen o to, že částky na podnikovou zdra-

votní péči jsou nízké, ale zejména o to, že v průběhu 7. pětiletky nedošlo k jejich zvýšení, ač nelze zdaleka předpokládat uspokojení všech potřeb v tomto směru. Současný stav pracovních úrazů a nemocnosti v obou odvětvích resortu zemědělství a výživy neukazuje na uspokojivou úroveň ani preventivní, ani léčebné zdravotní péče.

Poměrně vysokou položku v PSS činily ostatní náklady a příspěvky na sociální práci, hrazené z FKSP a z provozních prostředků organizací. Svým rozsahem stály v roce 1985 v ČSSR v ZPoK v pořadí za vynaloženými prostředky na rekreaci pracovníků a činily na 1 p. p. 360 Kčs (ČSR 370 Kčs, SSR 348 Kčs), což představuje z prostředků PSS 12,0 %. V zemědělství byl tento podíl rovněž 12,0 %, v potravinářském průmyslu 12,7 %.

Tato položka zahrnuje z provozních nákladů úhradu pevně stanovených určitých výdajů spojených se zajištěním podmínek pro uskutečnění politicko-výchovných, organizačních a kulturních akcí, pro zabezpečení vědeckých a odborných sympozií i kongresů a konferencí, příspěvek pro hnutí vynálezců a zlepšovatelů, pro zajištění činnosti pobočky ČSVTS a závodního časopisu a pro nákup odborné literatury. Dále jde o některé výdaje na uspořádání oslav celostátních, resortních nebo podnikových významných dnů a úhradu některých výdajů na činnost vlastních jednotek LM.

Z prostředků FKSP sem patří příspěvky na nepeněžní odměny a dary pracovníkům při významných pracovních a životních jubileích, odvody a další nespecifikované částky interního a externího čerpání.

Ve sledovaných odvětvích a resortech NH připadalo na ostatní vydání většinou 7 až 10 % z celkových prostředků PSS, což je méně než v ZPoK, ovšem vynakládané částky — vzhledem k nižšímu objemu PSS na 1 p. p. v ZPoK — byly přibližně stejné — 200 až 380 Kčs. Výjimku tvořil resort paliv a energetiky (978 Kčs na 1 p. p.) a lesnictví (579 Kčs).

Ačkoliv náplň ostatních výdajů je stanovena obsahem příslušných vyhlášek, projevuje se v organizacích tendence zahrnovat sem i částky, které s největší pravděpodobností měly být vykazovány v jiných okruzích sociálních činností, jak to ukazuje případ lesnictví, kde plná pětina prostředků PSS je začleněna do této položky. Jiná situace je v resortu paliv a energetiky, kdy vysoké náklady na přípravu mládeže na povolání a na výchovu a vzdělávání dospělých doplňuje nákladová složka z ostatních výdajů v rozsahu, který je vzhledem k nákladům na uvedené sociální činnosti odpovídající.

ROZDÍLNOSTI V ZABEZPEČOVÁNÍ SOCIÁLNÍHO ROZVOJE MEZI ZPoK A VYBRANÝMI VÝROBNÍMI RESORTY A ODVĚTVÍMI NH

Zatímco není rozdílu v čerpání prostředků FKSP, v rozsahu použitých podnikových provozních prostředků na PSS jsou výrazné odlišnosti mezi ZPoK a ostatním NH. Resort zemědělství a výživy zdaleka nedosahuje průměrného rozsahu PSS na 1 p. p. v ostatních výrobních odvětvích NH, i když během 7. pětiletky se PSS v ZPoK zvyšovala daleko rychleji než v ostatních vybraných výrobních odvětvích NH.

V rozsahu PSS činil rozdíl mezi ZPoK ČSSR a průměrem ostatních sledovaných výrobních odvětví na 1 p. p. v roce 1981 1578 Kčs, v roce 1985 1370 Kčs v neprospěch ZPoK. Tyto rozdíly vysvětluje do značné mí-

ry odlišná struktura PSS mezi ZPoK a ostatním NH. Jsou to především vysoké náklady na přípravu mládeže na povolání, které v průměru ostatních odvětví NH přesahují tisíc Kčs na 1 p. p., kdežto v ZPoK, kde větší část organizací nezřizuje a neprovozuje učňovská zařízení, se náklady v této oblasti týkaly převážně jen zajištění odborné praxe učňů. Obdobně jsou v ZPoK nižší vydání na výchovu a vzdělávání dospělých, které je organizováno a zabezpečováno převážně středními stupni řízení a omezeněji vlastními organizacemi, takže náklady na ně činí polovinu nákladů jiných odvětví NH. Příspěvky na nábor a stabilizaci pracovníků činily v ZPoK 65 % z průměru použitého ve sledovaných výrobních odvětvích NH. Jde zde však o značné rozdíly mezi jednotlivými odvětvími a je to resort paliv a energetiky, který v tomto směru nejvíce zvyšuje průměr NH.

Rozdíly v rozsahu PSS mezi ZPoK a ostatním NH v uvedených oblastech sociálních činností činí v přepočtu na 1 p. p. takřka tisíc Kčs, které při stávajícím systému výchovy a vzdělávání v ZPoK a zabezpečování náboru a stabilizace pracovníků představují prostředky, které nemá většina organizací ZPoK možnost uplatnit. V potravinářském průmyslu, kde systém výchovy a vzdělávání pracovníků je obdobný jako v ostatním NH, je rovněž struktura použití prostředků PSS bližší ostatním výrobním odvětvím NH a shodně jako u nich připadala více než čtvrtina prostředků PSS na zajišťování přípravy mládeže na povolání. Podobně se struktura PSS vzhledem k této oblasti vyvíjela u SZP s zemědělskou činností, u organizací zemědělských služeb, ZZN a částečně i u státních statků — tedy u těch organizací, které zřizují a provozují vlastní učňovská zařízení.

V těchto souvislostech je rozdíl v rozsahu použitých prostředků na PSS mezi ZPoK a ostatními výrobními resorty a odvětvími NH, který v průměru činil v roce 1985 v ČSSR na 1 p. p. 1370 Kčs, vysvětlitelnější. Navíc se zde uplatňují další omezení, která jsou zejména způsobována charakterem zemědělských organizací — zvláště plošným uspořádáním výroby a její nižší koncentrací, která souvisí s tím, že jde o podniky menší, s nižším počtem pracovníků, které nemohou disponovat takovým rozsahem finančních prostředků v sociální oblasti jako určitá část průmyslových podniků a nemohou je použít pro budování a provoz nákladných sociálních zařízení. Tato skutečnost se projevuje zejména v zabezpečování rekreace ve vlastních zařízeních. Plošný charakter výroby spolu s rozptýleným bydlením zemědělských pracovníků v řadě míst hospodářského obvodu organizace způsobuje zároveň mnohem větší propojenost na sociální služby v území i závislost na jejich komplexnosti a kvalitě.

ZÁVĚR

V článku byl ukázán vývoj finančního zabezpečování jednotlivých okruhů sociálních aktivit v ZPoK v průběhu 7. pětiletky, provedeno srovnání tohoto vývoje s vývojem v organizacích vybraných odvětví a resortů NH, ukázány jeho odlišnosti a vysvětleny hlavní příčiny současného stavu a projevujících se vývojových tendencí.

Shrňme-li získané poznatky, můžeme konstatovat, že v ZPoK byl nárůst prostředků PSS v průběhu 7. pětiletky použit především na rozšířené zabezpečení závodního stravování, rozšíření prostředků vynakláda-

ných na přípravu mládeže na povolání, na nábor a stabilizaci pracovníků, rekreaci a provoz předškolních zařízení.

Rozsah PSS v resortu zemědělství a výživy v ČSSR v roce 1985 byl vzhledem k ostatním výrobním odvětvím a resortům NH nižší, a to proti průměru z těchto sledovaných odvětví o 31,3 %. Rozbor struktury vydání PSS ukázal, že tento rozdíl je z velké části způsoben odlišným zajišťováním přípravy mládeže na povolání v zemědělských organizacích a organizace vzdělávání a výchovy dospělých a jiným způsobem použití prostředků pro stabilizaci a nábor pracovníků v ZPoK. Další závažnou okolností je to, že většina organizací ZPoK představuje podniky s nižší koncentrací výroby, které mají omezenější ekonomické možnosti. Konečně realizace zabezpečování sociálních služeb a činností zejména v zemědělských podnicích úzce navazuje na rozvoj sociálních zařízení a služeb v území.

Racionální a efektivní hospodaření s prostředky pro sociální rozvoj bude v příštích letech vyžadovat ještě komplexnější rozšíření těchto vazeb mezi organizacemi ZPoK a jejich partnery v území a zkvalitnění řízení této oblasti národními výbory. To se týká oblasti tělovýchovy a sportu, kulturních, zájmových a společenských aktivit, ale nezbytná bude kooperace i v zajišťování provozu předškolních zařízení a v zabezpečování některých forem rekreace pracovníků.

Podniková sféra organizací ZPoK by se naopak měla soustředit v rámci sociálního rozvoje na řešení těchto nejnaléhavějších úkolů:

1. zlepšování pracovního prostředí a podmínek práce především z hlediska jejich zdravotní a hygienické nezávadnosti a odstraňování neúměrné fyzické a duševní zátěže,

2. zabezpečování komplexní preventivní a léčebné zdravotní péče pracovníků,

3. zajišťování kvalitních podmínek bydlení jako zásadního předpokladu stabilizace pracovníků.

Literatura

- KRUČEK, Z. a kol.: Sociální rozvoj v zemědělsko-potravinářském komplexu. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVŽ 1985.
NĚMCOVÁ, E. a kol.: Vyhodnocení finančního zabezpečení sociálního rozvoje v ZPoK. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVŽ 1986.

Došlo dne 13. 1. 1987

НЕМЦОВА, Э. (Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и продовольствия, Прага): Развитие социальной активности в организациях АПДК. Сбор. УВТИЗ - Sociol. Zeměd., 23, 1987 (1): 11-27.

Оценка финансового обеспечения социального развития в организациях АПДК, в определенных ведомствах и отраслях народного хозяйства на 7-ю пятилетку показала не только развитие общественного потребления в хозяйствах в целом, но в то же время и социальную активность, которую лучше всего характеризуют средства, примененные по отдельным группировкам предприятия в рамках общественного их потребления. Как установлено, вследствие некоторых специфических признаков, главное, в хозяйствах, социальная активность в организациях АПДК протекала по-разному по сравн. с остальными производственными отраслями народного хозяйства, если учесть очередность решаемых приоритетных задач и интенсивность роста затрачиваемых на них средств.

социальное развитие; финансовое обеспечение социальной деятельности; структура хозяйственного общественного потребления; сравнение с остальными ведомствами

NĚMCOVÁ, E. (Economic Research Institute for Agriculture and Food, Praha): *Development of Social Activities in the Organizations of the Agricultural and Food-Production Complex*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 23, 1987, (1) : 11-27.

The financial funds used for securing social development in the organizations of the agri-food complex and in selected sectors and branches of the national economy were evaluated for the period of the 7th Five-Year Plan. The evaluation indicated not only the development of social consumption as a whole in these organizations but also suggested the development of enterprise social activities best characterized by the financial means used within enterprise social consumption for different ranges of social activities and services provided by the enterprises. As found, owing to some specific features of these enterprises, the social activities developed in different ways in the organizations of the agri-food complex, each organization having a different hierarchy of priorities and different sums of money to support them.

social development; financial means; social activities; structure of enterprise social consumption; comparison with the other sectors of the economy

NĚMCOVÁ, E. (Forschungsinstitut für die Ökonomik der Landwirtschaft und Ernährung, Praha): *Entwicklung der sozialen Aktivitäten in den Organisationen des ALK*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 23, 1987 (1) : 11-27.

Eine Auswertung der finanziellen Sicherstellung der sozialen Entwicklung in den Organisationen des Agrar-Lebensmittel-Komplexes (ALK) in ausgewählten Bereichen und Zweigen der Volkswirtschaft im 7. Fünfjahrplan zeigte nicht nur die Entwicklung des betrieblichen gesellschaftlichen Aufwandes als ganzes, sondern auch der sozialen Aktivitäten. Diese charakterisieren am objektivsten die Mittel, die für soziale Belange und Dienstleistungen im Rahmen des betrieblichen gesellschaftlichen Verbrauchs ausgegeben worden waren. Einige spezifische Züge vor allem von Landwirtschaftsbetrieben verursachten die unterschiedliche Entwicklung der einzelnen sozialen Aktivitäten in den Organisationen des ALK gegenüber den anderen Produktionszweigen der Volkswirtschaft. Das betrifft insbesondere die Reihenfolge der Lösung von Prioritätsaufgaben und die Intensität des Zuwachses der Mittel, die dafür aufgewandt wurden.

soziale Entwicklung; finanz. Sicherstellung der soz. Aktivitäten; Struktur des betriebl. gesell. Verbrauchs; Vergleich mit anderen Ressorts

Adresa autorky:

Ing. Eva Němcová, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Dlážděná 6, 110 00 Praha 1

POUROVÁ, M. (Hochschule für Landwirtschaft, Praha): *Ursachen und sozial-ökonomische Folgen der Fluktuation der Arbeitskräfte in den Landwirtschaftsbetrieben*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 23, 1987 (1) : 29-38.

Eine Analyse der Fluktuation in den Jahren 1981—83 zeigte, daß sie bei den Beschäftigten in den LPG, den Staatsgütern und gemeinsamen Landwirtschaftsbetrieben einen relativ niedrigen stabilen Wert haben, der um 4,66—4,59 % liegt. Dennoch gibt es wesentliche Unterschiede bei den einzelnen Typen von Landwirtschaftsbetrieben und zwischen den einzelnen Bezirken. Im Jahre 1983 betrug sie in den gemeinsamen Landwirtschaftsbetrieben (GLB) 9,86 %, den Staatsgütern 7,24 % und in den LPG 3,83 %. Bei den Bezirken sind das im Jahre 1983 folgende Werte: Nordböhmen 6,60 %, Westböhmen 6,24 %, Ostslowakei 6,23 %, Mittelslowakei 5,68 % und Mittelböhmen 4,97 %. Die niedrigste Fluktuation weist der Bezirk Südmähren auf mit 3,32 %. Die Fluktuation wird von einer ganzen Reihe von Faktoren inneralls auch außerbetrieblicher Art beeinflußt sowie auch Faktoren der persönlichen Charakteristik der Beschäftigten. In den Landwirtschaftsbetrieben einiger Bezirke ist sie so hoch, daß sie gesellschaftlich negativ wirkt und wirksame Maßnahmen erfordert zur Stabilisierung der Arbeitskräfte in der Landwirtschaft.

Landwirtschaft; Landwirtschaftsbetriebe; Arbeitskräfte; Fluktuation; ČSSR